

Elämäkatsomustieto

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisältöalueet on jaoteltu sekä vuosiluokittain että vuorovuosittain opiskeltaviksi kokonaisuuksiksi. Koska **Jos** elämäkatsomustietoa opetetaan usein yhdysryhmissä, tavoitteet ja sisällöt on jaettu vuosikokonaisuuksiksi, joista vuorovuosin opiskellaan A- ja B-kokonaisuuksia. Tämä mahdollistaa sen, että koko ET-ryhmällä on opiskeltavanaan samantyyppisiä sisältöjä. Parillisten vuosien syksyynä aloitetaan A-kokonaisuudet ja parittomina B-kokonaisuudet.

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisältöalueet vuosiluokalla 1 tai 1–2 (A)

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Espoon näkökulma	Laaja-alainen osaaminen
T1 ohjata oppilasta kuuntelemaan toisten oppilaiden mielipiteitä ja ajattelua	S1 Harjoitetaan keskustelutaitoja opettelemalla kuuntelemaan toisia kunnioittavasti ja harjoittelemalla selkeää itseilmaisua.	Mitä elämäkatsomustieto on ja mitä sen opiskelu tarkoittaa. Tutustutaan toisiin. Ryhmäyttäminen on tärkeää ET-ryhmän työskentelyn alkaessa.	L1, L2, L4
T2 rohkaista oppilasta ilmaisemaan omaa ajatteluaan ja tunteitaan eri tavoin	S2 Pohditaan kysymystä ”Kuka minä olen?” sekä erilaisia tapoja elää ja ajatella.	Pohditaan esimerkiksi omaa perhettä, isovanhempia, lempiasioita sekä vastaavia.	L1, L2, L7
T3 ohjata oppilasta arvostamaan omaa ja muiden ajattelua	S1 Harjoitetaan keskustelutaitoja opettelemalla kuuntelemaan toisia kunnioittavasti ja harjoittelemalla selkeää itseilmaisua.	Harjoitellaan kunnioittavaa ja rakentavaa vuorovaikutusta. Harjoitellaan tunnistamaan ja nimeämään omia ja toisten tunteita.	L1, L2, L7
T4 edistää oppilaan taitoa tehdä kysymyksiä ja esittää perusteltuja väitteitä	S1 Harjoitetaan keskustelutaitoja opettelemalla kuuntelemaan toisia kunnioittavasti ja harjoittelemalla selkeää itseilmaisua. Pohditaan yhdessä hyvän, oikean ja väärän merkityksiä ja niiden erottamista sekä ihmisen hyvyttä. S2 Pohditaan kysymystä ”Kuka minä olen?” sekä erilaisia tapoja elää ja ajatella.	Mitä hyvyys tai hyvä tarkoittavat? Tutustutaan esimerkiksi hyväksi ajateltuun toimintaan seuraavien teemojen kautta: mitä tarkoitetaan hyvällä ystävällä, mitä hyvää kukin on tehnyt arjessa, kotona tai koulussa, mitä osa-alueita kuuluu hyvään elämään lapsella ja lapsen tarpeet.	L1, L2, L7

	S4 Tutkitaan oppilaan omaa lähiympäristöä ja tarkastellaan omien valintojen ja toiminnan vaikutusta siihen.		
T6 rohkaista oppilasta pohtimaan oikean ja väärän eroa sekä hyvyttä	<p>S1 Pohditaan yhdessä hyvän, oikean ja väärän merkityksiä ja niiden erottamista sekä ihmisen hyvyttä. Tutkitaan ystävyyden sisältöä ja merkitystä lasten elämässä.</p> <p>S3 Perehdytään ihmisten yhteiselämän perusteisiin tutkimalla esimerkiksi säännön, luottamuksen, rehellisyyden ja reiluuden merkityksiä erilaisissa oppilaan elämään liittyvissä arkipäivän tilanteissa ja ympäristöissä. Tutustutaan alustavasti lapsen oikeuksiin ja lapsen asemaan erilaisissa yhteisöissä.</p> <p>S4 Tutkitaan oppilaan omaa lähiympäristöä ja tarkastellaan omien valintojen ja toiminnan vaikutusta siihen. Etsitään luontoon liittyviä merkityksellisiä kokemuksia.</p>	<p>Mitä oikea ja väärä tarkoittavat? Pohditaan eettisten tarinoiden avulla oikean ja väärän merkityksiä.</p> <p>Tutkitaan lasten oikeuksia, jotka liittyvät kotiin ja kouluun sekä niiden merkitystä esimerkein oppilaiden elämässä.</p> <p>Tutkitaan oikeudenmukaisuuden ilmenemistä jokapäiväisessä elämässä. Tutustutaan käsitteistöön, kuten sääntö ja ohje.</p> <p>Lähiympäristöä ja luontoa tarkastellaan seuraavista näkökulmista: hyvän mielen paikka, mikä ja missä on luontoa, luonnosta huolehtiminen, minä osana luontoa.</p>	L1, L3, L7
T7 opastaa oppilasta tuntemaan lähiympäristön tapakulttuureja	S2 Pohditaan kysymystä ”Kuka minä olen?” sekä erilaisia tapoja elää ja ajatella. Tutkitaan erilaisia elämäntapoja liittyen erityisesti oppilaan omaan koti- ja kulttuuritaustaan.	Tarkastellaan suomalaista kulttuuria ja sen moninaisuutta. Esimerkiksi perhemuodot, sukupolvien yhteys, elämänkaari, juhlaperinteet.	L2, L4

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisältöalueet vuosiluokalla 2 tai 1–2 (B)

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Espoon näkökulma	Laaja-alainen osaaminen
T5 ohjata oppilasta tunnistamaan kokemiensa arkipäiväisten tilanteiden syitä ja seurauksia sekä eettisiä ulottuvuuksia	Kaikki vuosikokonaisuuden sisältöalueet	<i>Pohditaan arkipäiväisten tapahtumien taustalla vaikuttavia eettisiä periaatteita suhteessa itseen ja muihin. Pohditaan oppilaiden ikäsopivalla tasolla oikean ja väärän toiminnan motiiveja sekä seuraamuksia (opettaja voi seuralla seurausetiikan, hyve-etiikan ja velvollisuusetiikan näkökulmia aiheiden käsittelyssä).</i>	L1, L3, L4
T8 ohjata oppilasta ymmärtämään ihmisten yhteiselämän perusteita	S1 Tutkitaan ystävyyden sisältöä ja merkitystä lasten elämässä. S3 Perehdytään ihmisten yhteiselämän perusteisiin tutkimalla esimerkiksi säännön, luottamuksen, rehellisyyden ja reiluuden merkityksiä erilaisissa oppilaan elämään liittyvissä arkipäivän tilanteissa ja ympäristöissä. Tutustutaan alustavasti lapsen oikeuksiin ja lapsen asemaan erilaisissa yhteisöissä.	Alussa on hyvä ryhmäyttää. Voidaan pohtia, millainen on hyvä luokka ja mikä on oikein ja väärin koulussa. <i>Pohditaan, kuinka itse voi olla hyvä ystävä muille.</i> <i>Tutustutaan hyvään oloon seuraavista näkökulmista: mitä hyvä olo tarkoittaa itselle tai mitä toimintaa siihen liittyy (turva, onnistuminen, mielihyvä, auttaminen, voittaminen, jne.), mitä hyvää muut ovat tehneet itselle sekä mitä tarkoittaa paha olo ja mikä sitä voi aiheuttaa. Voidaan pohtia resilienssin, tunnesäätelyn ja sanoittamisen merkitystä ikätasoisesti.</i> <i>Lasten oikeuksien sopimuksen merkitys ja lasten asema</i>	L2, L3, L7

		<p>maailmassa ja yhteiskunnassa. Tarkastellaan yhteisössä ja yhteiskunnassa elämiseen liittyviä oikeuksia. Vertaillaan lasten ja aikuisten vastuuta oikeuksien toteutumisesta.</p> <p>Katsomuksellisuuden näkökulmasta tarkastellaan mielipiteen ja uskonnon vapautta.</p>	
<p>T9 ohjata oppilasta kunnioittamaan ja arvostamaan omaa ympäristöään ja luontoa</p>	<p>S4 Tutkitaan erilaisia elämänmuotoja maapallolla pohtien samalla elämän rajallisuutta. Perehdytään kertomuksiin maailman synnystä. Tutkitaan oppilaan omaa lähiympäristöä ja tarkastellaan omien valintojen ja toiminnan vaikutusta siihen. Etsitään luontoon liittyviä merkityksellisiä kokemuksia.</p>	<p>~~Pyritään katsomukselliseen lähestymiseen.~~</p> <p>Tutustutaan, mitä uskonto ja uskonnottoisuus tarkoittavat ja lähiympäristön erilaisiin katsomusperinteisiin.</p> <p>Tutustutaan erilaisiin näkemyksiin maailman synnystä. Pohditaan, minkälaisiin kysymyksiin tiede ja uskonto vastaavat maailman synnyn näkökulmasta.</p> <p>Tutkitaan maapalloa elämän moninaisuuden näkökulmasta, lajien kirjoa, menneisyyttä ja nykyhetkeä sekä ihmisen ja eläinten välistä suhdetta (hyötyeläimet, villieläimet, lemmikkieläimet, eläinten elämän arvo, luonto). Perehdytään luonnonsuojeluun ja luonnon merkitykseen elämän kannalta. Opitaan, mitä tarkoittaa elollinen ja eloton.</p>	<p>L3, L5, L7</p>

		Tutkitaan esimerkiksi ihmisen toiminnan vaikutusta lähiympäristössä. Oppilaat voivat esitellä omia luontokokemuksiaan esimerkiksi valokuvauksen tai muiden taidemuotojen kautta. Lapsen oikeuksiin liittyvää materiaalia on runsaasti kansalaisjärjestöjen internet-sivuilla.	
--	--	---	--

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisältöalueet vuosiluokalla 3 tai 3–4 (A)

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Espoon näkökulma	Laaja-alainen osaaminen
T1 luoda edellytyksiä oppilaan eettisten ajattelun taitojen kehittymiselle ja kannustaa oppilasta soveltamaan eettisiä periaatteita arjen tilanteisiin	S1 Tutkitaan oikeudenmukaisuuden ilmenemistä jokapäiväisessä elämässä. Pohditaan yhdenvertaisuutta, onnellisuutta ja hyvää elämää.	<i>Tutustutaan käsitteisiin etiikka, moraalii ja filosofia ja pohditaan, mikä on hyvää ja paha, oikein ja väärin. Pohditaan, mitkä ovat hyvän elämän eri osa-alueet ja miten ne vaikuttavat elämän kokonaisuuteen. Voidaan tarkastella esimerkiksi perustarpeita, elämäntapoja ja asioita, jotka lisäävät omaa ja muiden hyvinvointia.</i> <i>Pohditaan onnellisuuden merkitystä käsitteenä ja sen suhdetta hyvään elämään ja ihmisyyteen.</i> Hyvää elämää lähdetään tarkastelemaan oppilaan näkökulmasta, mutta sitä voi rikastuttaa pohtimalla elämän	L1, L2, L3, L7

		tarkoitusta, valintoja, ihmissuhteita ja hyvää elämää eri kulttuureissa ja katsomuksissa.	
T5 ohjata oppilas tutustumaan suomalaiseen kulttuuriperintöön sekä hahmottamaan kulttuurista moninaisuutta ilmiönä.	S2 Perehdytään suomalaiseen kulttuuriin ja kulttuurivähemmistöihin.	Perehdytään kulttuurin käsitteeseen ja merkityksiin. Tutustutaan suomalaisuuden käsitteen moninaisuuteen ja historiallisiin kytköksiin. Pohditaan, mitä kaikkea suomalaisuus pitää sisällään nykypäivänä ja oppilaiden elämässä. Vähemmistöistä käsitellään kieli- ja kulttuurivähemmistöjä, joita oppilaiden elämänpiirissä tai kotikunnassa on. Muistetaan myös romanit ja saamelaiset.	L2, L4, L5
T6 tukea oppilasta rakentamaan katsomuksellista ja kulttuurista yleissivistystään	S2 Tutkitaan eri näkökulmista omaa identiteettiä.	Perehdytään erilaisiin maailmankatsomuksiin, kuten uskonnottomuuteen, sekulaariin humanismiin, yksi- ja monijumalaisuuteen ja tässä yhteydessä käsitellään maailmanuskontoja (esimerkiksi kristinusko, islam, hindulaisuus). Perehdytään erilaisiin aikakäsityksiin ja niiden merkityksiin ihmisten elämässä.	L1, L2
T7 ohjata oppilasta suunnittelemaan ja arvioimaan omaa katsomuksellista oppimistaan	S1 Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa toisiin.	Opiskelu sisältää tavoitteiden asettamista, opiskelun seuraamista ja itsearviointia.	L1, L2, L5
T8 rohkaista oppilasta ilmaisemaan katsomustaan ja kuuntelemaan	S1 Harjoitellaan toisen kohtaamista ja erilaisten näkökulmien arvostamista.	Pohditaan omaa identiteettiä, mistä se rakentuu, minkälaisille arvoille ja mikä on tärkeää, sekä	L2, L7

muiden katsomuksellisia kannanottoja	Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa toisiin. S2 Pohditaan esimerkiksi yhdenvertaisuuden, hyväksymisen, ymmärtämisen merkityksiä.	opetellaan perustelemaan näkemyksiä. Käsitellään moninaisuuden ja erilaisuuden hyväksymistä, yhdenvertaisuutta sekä ryhmään kuulumisen tärkeyttä. Voidaan käsitellä esimerkiksi arvoja ja periaatteita vertailun avulla, esimerkiksi kultainen sääntö eri katsomuksissa.	
T10 rohkaista oppilasta toimimaan aloitteellisesti ja vastuullisesti omassa ympäristössään	S1 Tutkitaan oikeudenmukaisuuden ilmenemistä jokapäiväisessä elämässä. Pohditaan yhdenvertaisuutta, onnellisuutta ja hyvää elämää.		L5, L6, L7

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisältöalueet vuosiluokalla 4 tai 3–4 (B)

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Espoon näkökulma	Laaja-alainen osaaminen
T1 luoda edellytyksiä oppilaan eettisten ajattelun taitojen kehittymiselle ja kannustaa oppilasta soveltamaan eettisiä periaatteita arjen tilanteisiin	S3 Perehdytään ihmisten yhteiselämän perusteisiin tutkimalla esimerkiksi sopimuksen, lupauksen, oikeuden ja velvollisuuden merkityksiä niin erilaisissa oppilaan elämään liittyvissä arkipäivän tilanteissa ja ympäristöissä kuin laajemminkin. Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa yhteiselämän vaatimukseen.	Perehdytään eettisiin periaatteisiin ohjenuorina, jotka määrittelevät oikean ja väärän, hyvän ja pahan sekä moraalisen toiminnan perusteet. Keskeisiä periaatteita ovat esimerkiksi ihmisarvon ja autonomian kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, hyvän tekeminen, vahingon välttäminen sekä vastuullisuus. Pohditaan, kuinka yhteiskunta rakentuu tasa-arvon, demokratian	L1, L2, L3, L7

		<p>ja yhteisten pelisääntöjen avulla. Opitaan, että oikeudet tuovat mukanaan velvollisuuksia sekä vapaus vastuuta.</p> <p>Käsitellään erilaisia ristiriitatilanteita, näkemyksiä niiden taustalla sekä niiden ratkaisuja. Huomataan, kuinka neuvottelu, oikeudenmukaisuus ja asioista yhdessä sopiminen ovat keinoja ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen.</p>	
T2 ohjata oppilasta tunnistamaan ja arvioimaan väitteitä ja niiden perusteluita	S3 Perehdytään ihmisten yhteiselämän perusteisiin tutkimalla esimerkiksi sopimuksen, lupauksen, oikeuden ja velvollisuuden merkityksiä niin erilaisissa oppilaan elämään liittyvissä arkipäivän tilanteissa ja ympäristöissä kuin laajemminkin. Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa yhteiselämän vaatimukseen.	<p>Perehdytään tietämisen, uskomisen ja luulemisen eroihin. Tunnistetaan, että ihmisillä on erilaisia mielipiteitä, arvoja ja tarpeita. Käsitellään ihmistä eettisenä toimijana ja filosofiaan ajattelun tieteenalana käsitteen ja esimerkkien kautta. Harjoitellaan filosofoimista. Hyväksi voi käyttää esimerkiksi edu.fi -osoitteesta löytyvää Filosofiaa lapsille - materiaalia.</p>	L1, L4, L5
T3 edistää oppilaan kykyä oivaltaa asioiden välisiä suhteita ja kehittää ajatteluaan	<p>S3 Perehdytään ihmisten yhteiselämän perusteisiin tutkimalla esimerkiksi sopimuksen, lupauksen, oikeuden ja velvollisuuden merkityksiä niin erilaisissa oppilaan elämään liittyvissä arkipäivän tilanteissa ja ympäristöissä kuin laajemminkin. Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa yhteiselämän vaatimukseen.</p> <p>S4 Tutkitaan luonnon ja ihmisen tulevaisuutta sekä kestävästä kehitystä.</p>	<p>~~Ks. edellinen.~~ Perehdytään käsitteisiin sääntö, sopimus ja lupaus sekä niiden eroihin.</p>	L1, L4

<p>T4 ohjata oppilasta kantamaan vastuuta itsestä, toisista ihmisistä ja luonnosta</p>	<p>S3 Perehdytään ihmisten yhteiselämän perusteisiin tutkimalla esimerkiksi sopimuksen, lupauksen, oikeuden ja velvollisuuden merkityksiä niin erilaisissa oppilaan elämään liittyvissä arkipäivän tilanteissa ja ympäristöissä kuin laajemminkin. Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa yhteiselämän vaatimuksiin.</p> <p>S4 Tutkitaan luonnon ja ihmisen tulevaisuutta sekä kestävä kehitystä.</p>	<p>Tutustutaan kestävä kehityksen tavoitteisiin ja pohditaan, kuinka saavuttaa eri tavoitteita.</p> <p>Huomaa Huomioidaan sekä ekologinen että sosiaalinen kestävä kehitys.</p>	<p>L3, L7</p>
<p>T7 ohjata oppilasta suunnittelemaan ja arvioimaan omaa katsomuksellista oppimistaan</p>	<p>S1 Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa toisiin.</p>	<p>Opiskelu sisältää tavoitteiden asettamista, opiskelun seuraamista ja itsearviointia. Harjoitellaan mielipiteiden perustelua sekä vertaispalautteen antamista ja vastaanottamista.</p>	<p>L1, L2, L5</p>
<p>T9 ohjata oppilas tuntemaan YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen perustuvaa ihmisoikeusetiikkaa, erityisesti lapsen oikeuksia</p>	<p>S3 Perehdytään lapsen oikeuksiin pohtien niiden toteutumista lähellä.</p>	<p>Tutustutaan, kenen toimesta ja miten lasten oikeuksien sopimus on laadittu. Tutustutaan YK:n ja Unicefin tehtäviin. Lapsen oikeuksien toteutumisen kohdalla voidaan puhua koulunkäynnin merkityksestä, terveydenhuollosta, vaikutusmahdollisuuksista, ruumiillisen kurituksen kiellosta sekä leikin ja vapaa-ajan merkityksestä sekä pohditaan, millainen lapsen elämä olisi ilman näitä oikeuksia.</p> <p>Lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvää materiaalia löytyy esimerkiksi YK-liiton, Amnestyn, Mannerheimin Lastensuojeluliiton tai Pelastakaa Lapset ry:n sivuilta.</p>	<p>L2, L3</p>

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisältöalueet vuosiluokalla 5 tai 5–6 (A)

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Espoon näkökulma	Laaja-alainen osaaminen
T1 luoda edellytyksiä oppilaan eettisten ajattelun taitojen kehittymiselle ja kannustaa oppilasta soveltamaan eettisiä periaatteita arjen tilanteisiin	S1 Tutkitaan vapautta ja vastuuta, erityisesti ajattelun-, uskonnon- ja elämäkatsomuksen vapauden näkökulmista.	<i>Perehdytään käsitteisiin ajattelun- sekä uskonnon- ja elämäkatsomuksen vapaus, suvaitsevaisuus ja syrjintä. Pohditaan, mistä ennakkoluulot ja yleistyksset johtuvat ja kuinka niitä saa poistettua.</i>	L1, L2, L3, L7
T2 ohjata oppilasta tunnistamaan ja arvioimaan väitteitä ja niiden perusteluita	S1 Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa toisiin.	<i>Opitaan, mikä on katsomusdialogi ja kuinka jokainen voi kehittyä keskustelijana.</i> <i>Perehdytään virhepäätelmiin ja argumentaatiovirheisiin esimerkkien avulla sekä harjoitellaan eettistä väittelyä ja väitteiden perustelua. Pohditaan väitteiden taustalla vaikuttavia arvoja.</i>	L1, L4, L5
T5 ohjata oppilas tutustumaan eurooppalaiseen ja maailman kulttuuriperintöön sekä hahmottamaan kulttuurista moninaisuutta ilmiönä	S2 Perehdytään maailman kulttuuriperintöön ja sen arvokkuuteen. Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa eri kulttuureihin ja katsomuksiin. S4 Tutkitaan erilaisia luontokäsityksiä, luonnon ja ihmisen tulevaisuutta sekä kestäväää kehitystä. Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa maailmankuvaan ja kestävään tulevaisuuteen.	<i>Perehdytään käsitteisiin eurooppalainen kulttuuriperintö ja maailman kulttuuriperintö. Perehdytään maailmanperintöön sekä ympäristöön.</i> Liikkeelle voidaan lähteä esimerkiksi UNESCO:n maailmanperintökohteiden kautta.	L2, L4, L5

<p>T6 tukea oppilasta rakentamaan katsomuksellista ja kulttuurista yleissivistystään</p>	<p>S2 Perehdytään maailman kulttuuriperintöön ja sen arvokkuuteen. Perehdytään erilaisiin elämän- ja maailmankatsomuksiin.</p>	<p>Katsomuksia lähestytään oppilaita askarruttavien kysymysten kautta. Elämänkatsomuksista käsitellään suomalaista muinaisuskontoa, kristinuskkoa, islamia ja juutalaisuutta sekä sekulaaria humanismia. Lisäksi käsitellään uskontoja, joita omassa koulussa ja lähiympäristössä on.</p> <p>Opetellaan kustakin katsomuksesta sen historiallista taustaa, jotakin opillista ja joitain elämäntapoja sekä tarkastellaan sen asemaa Suomessa ja maailmalla. Pohditaan esimerkiksi elämänvaiheita, siirtymäriittejä sekä erilaisia näkemyksiä siitä, mitä kuoleman jälkeen tapahtuu.</p>	<p>L1, L2</p>
<p>T7 ohjata oppilasta suunnittelemaan ja arvioimaan omaa katsomuksellista oppimistaan</p>	<p>S1 Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa eri kulttuureihin ja katsomuksiin.</p>	<p>Opiskelu sisältää tavoitteiden asettamista, opiskelun seuraamista ja itsearviointia. Lisäksi pohditaan luottamuksen ilmapiirin vaikutusta yhteisissä keskusteluissa ja harjoitellaan vertaispalautteen antamista.</p>	<p>L1, L2, L5</p>
<p>T8 rohkaista oppilasta ilmaisemaan katsomustaan ja kuuntelemaan muiden katsomuksellisia kannanottoja</p>	<p>S1 Harjoitellaan toisen kohtaamista ja erilaisten näkökulmien arvostamista.</p> <p>S2 Pohditaan esimerkiksi tietämisen, uskomisen ja luulemisen merkityksiä. Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa eri kulttuureihin ja katsomuksiin.</p>	<p>Oman näkemyksen muotoilun ja perustelemisen lisäksi opetellaan tekemään hyviä kysymyksiä.</p> <p>Tutustutaan eri katsomuksien juhliin juhlakalentereiden avulla.</p> <p>Pohditaan, mihin katsomusdialogia tarvitaan ja mitä hyötyä siitä on. Pyritään mahdollisuuksien mukaan</p>	<p>L2, L7</p>

		<p>tekemään yhteistyötä muiden katsomusaineryhmien kanssa, jotta harjoitellaan käytännön katsomusdialogia ja opitaan toisilta.</p> <p>Dialogitaitojen opettamiseen on olemassa materiaalia esim. Askelia katsomusdialogiin osoitteessa espee.fi/agora.</p>	
T10 rohkaista oppilasta toimimaan aloitteellisesti ja vastuullisesti omassa ympäristössään	Kaikki sisällöt	Pohditaan, voidaanko ryhmänä tai omassa elämässä vaikuttaa kestäväen kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen.	L5, L6, L7

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisältöalueet vuosiluokalla 6 tai 5–6 (B)

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Espoon näkökulma	Laaja-alainen osaaminen
T1 luoda edellytyksiä oppilaan eettisten ajattelun taitojen kehittymiselle ja kannustaa oppilasta soveltamaan eettisiä periaatteita arjen tilanteisiin	S3 Perehdytään ihmisten yhteiselämän perusteisiin tutkimalla esimerkiksi yhdenvertaisuuden, rauhan ja demokratian merkityksiä niin erilaisissa oppilaan elämään liittyvissä arkipäivän tilanteissa ja ympäristöissä kuin laajemminkin.	Tutustutaan rauhankasvatukseen ja esimerkiksi Martti Ahtisaaren saavutuksiin rauhanneuvottelijana. Pohditaan esimerkiksi, miten Nobelin rauhanpalkintojen saajat valitaan ja käsitellään hyvien neuvottelutaitojen sisältöä ja merkitystä osaamisen alueena.	L1, L2, L3, L7

T2 ohjata oppilasta tunnistamaan ja arvioimaan väitteitä ja niiden perusteluita	Kaikki sisällöt	Käsitellään tieteen ja tieteellisen teorian käsitteiden historiaa ja kehittymistä. Perehdytään tieteellisen tiedon ja uskomusten suhteeseen.	L1, L4, L5
T3 edistää oppilaan kykyä oivaltaa asioiden välisiä suhteita ja kehittää ajatteluaan	Kaikki sisällöt	Pohditaan ajankohtaisen median sisältöesimerkkien merkitystä ja taustatekijöitä. Vertaillaan mielipiteitä ja ulostuloja maissa, joissa sanan- ja mielipiteen vapaus on rajoittunutta sekä maissa, joissa on mahdollista kritisoida esimerkiksi hallitsijoita tai uskontoja.	L1, L4
T4 ohjata oppilasta kantamaan vastuuta itsestä, toisista ihmisistä ja luonnosta	S3 Perehdytään ihmisten yhteiselämän perusteisiin tutkimalla esimerkiksi yhdenvertaisuuden, rauhan ja demokratian merkityksiä niin erilaisissa oppilaan elämään liittyvissä arkipäivän tilanteissa ja ympäristöissä kuin laajemminkin.	Voidaan pohtia Pohditaan , mitä hyvää rauha ja demokratia tuovat ja mitkä asiat vaarantavat niitä. Nämä asiat voidaan liittää myös globaaliin kestäväan kehitykseen. Esimerkiksi reilun kaupan periaate yhdistää ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kestäväan kehityksen.	L3, L7
T6 tukea oppilasta rakentamaan katsomuksellista ja kulttuurista yleissivistystään	S4 Perehdytään erilaisiin aikakäsityksiin ja tapoihin selittää maailmaa sekä pohditaan niiden vaikutusta ihmisten elämään ja niihin liittyviä erilaisia tietokäsityksiä. Tutkitaan erilaisia luontokäsityksiä.	Perehdytään luonnonuskontoihin sekä Kaukoidän katsomuksiin. Lisäksi käsitellään esimerkiksi luonnonuskontojen ja Kaukoidän uskontojen aikakäsitykset ja maailmanselitykset sekä niiden vaikutukset ihmisten elämään. Vertaillaan esimerkein, kuinka tai missä määrin eri katsomusten mukaiset tai tieteellisen maailmankäsityksen mukaiset käsitykset maailman luomisesta,	L1, L2

		<i>elämän tarkoituksesta, kuoleman jälkeen tapahtuvasta eroavat toisistaan.</i>	
T7 ohjata oppilasta suunnittelemaan ja arvioimaan omaa katsomuksellista oppimistaan	S1 Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa eri kulttuureihin ja katsomuksiin	Opiskelu sisältää tavoitteiden asettamista, opiskelun seuraamista ja itsearviointia.	L1, L2, L5
T8 rohkaista oppilasta ilmaisemaan katsomustaan ja kuuntelemaan muiden katsomuksellisia kannanottoja	S4 Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa maailmankuvaan ja kestävään tulevaisuuteen.	<i>Pohditaan oman identiteetin ja katsomuksen kerrostumia. Pohditaan toiminnan taustalla vaikuttavia arvoja, esimerkiksi ekologisuuden tai kestävän kehityksen vaikutusta yksilön valintoihin.</i>	L2, L7
T9 ohjata oppilas tuntemaan YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeuksien julistukseen perustuvaa ihmisoikeusetiikkaa, erityisesti lapsen oikeuksia	S3 Perehdytään lapsen oikeuksiin pohtien niiden toteutumista muualla maailmassa.	Tutustutaan YK:n ihmisoikeuksiin sekä sen laatimisen historiaan ja nykyhetkeen. Lajitellaan oikeudet teemoittain. ~~Ks. on~~ kansalaisjärjestöjen globaalikasvatuksen ja lasten oikeuksien materiaalit	L2, L3
T10 rohkaista oppilasta toimimaan aloitteellisesti ja vastuullisesti omassa ympäristössään	Kaikki sisällöt		L5, L6, L7

Elämänkatsomustiedon opetuksen tavoitteet ja keskeiset sisältöalueet vuosiluokalla 6 tai 6 (C)

Espoossa 6. luokalla on 2 vuosiviikkotuntia katsomusaineen opetusta. 6. luokalla syvennetään tietoja aiemmin käsitellyistä teemoista ja harjoitellaan ajattelun ja ilmaisun taitoja. Siihen sopii hyvin eri teemoja yhteen vetävä projektityöskentely oppilaita itseään kiinnostavista aiheista. Projektit voivat olla muodoltaan esimerkiksi tutkielmia, päiväkirjoja tai portfolioita, ja sisältää taidetta, draamaa, haastatteluja, toimintaa lähiympäristössä ym.

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Espoon näkökulma	Laaja-alainen osaaminen
T1 luoda edellytyksiä oppilaan eettisten ajattelun taitojen kehittymiselle ja kannustaa oppilasta soveltamaan eettisiä periaatteita arjen tilanteisiin	S1 Pehdytään arvon ja normin käsitteisiin. S3 Harjoitellaan tekojen eettistä arviointia niiden kontekstin, tarkoitusten ja seurausten näkökulmista.	Kerrataan aiemmin opittuihin sisältöihin liittyviä käsitteitä, kuten maailmankuva, elämänkatsomus, maailmankatsomus, ateismi, agnostismi, monoteismi, polyteismi, humanismi, sekulaari humanismi. Näitä käsitellään esimerkiksi ajankohtaisen median kautta.	L1, L2, L3, L7
T2 ohjata oppilasta tunnistamaan ja arvioimaan väitteitä ja niiden perusteluita	S3 Harjoitellaan tekojen eettistä arviointia niiden kontekstin, tarkoitusten ja seurausten näkökulmista. Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa yhteiselämän vaatimuksiin.	Harjoitellaan eettistä arviointia sekä perustelun taitoja eri näkökulmista. Esim. väittelyitä, Filosofiaa lapsille tai projektityöskentely. Pehdytään argumentaatiovirheisiin, kuten kalteva pinta, geneettinen virhepäätelmä, kehäpäätelmä, olkiukko, tunteisiin vetoaminen, virheellinen rinnastus, tunteisiin vetoaminen, väärä dikotomia, johdatteleva premissi, ad hominem, post hoc ergo propter hoc, hätiköity yleistys ja harhauma.	L1, L4, L5

		Kehitetään kriittistä ajattelua sekä tunnistamaan vaikuttamisyrittäjiä monilukutaidon keinoin.	
T3 edistää oppilaan kykyä oivaltaa asioiden välisiä suhteita ja kehittää ajatteluaan	<p>S1 Tutkitaan oikeudenmukaisuuden ilmenemistä jokapäiväisessä elämässä. Tutkitaan vapautta ja vastuuta, erityisesti ajattelun-, uskonnon- ja elämäntietämisen vapauden näkökulmista. Perehdytään arvon ja normin käsitteisiin.</p> <p>S2 Pohditaan esimerkiksi yhdenvertaisuuden, hyväksymisen, ymmärtämisen, tietämisen, uskomisen ja luulemisen merkityksiä.</p>	<p>Pohditaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista omassa koulussa, Suomessa sekä eri maissa/maanosissa.</p> <p>Perehdytään yhteiskunnassa vaikuttaviin keskeisiin arvoihin ja niiden edistämiseen. Samassa yhteydessä käsitellään erilaisia maailmanlaajuisia arvoja ja normeja. Esim. Filosofiaa lapsille tai projektityöskentely</p>	L1, L4
T7 ohjata oppilasta suunnittelemaan ja arvioimaan omaa katsomuksellista oppimistaan	S1 Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa toisiin.	<p>Esim. Harjoitellaan tavoitteiden asettamista ja itsearviointia projektityöskentelyssä.</p> <p>Keskustellaan ryhmässä katsomuksellisista identiteeteistä sekä harjoitellaan ottamaan kantaa tai suhtautumaan rakentavasti muiden näkemyksiin.</p>	L1, L2, L5
T8 rohkaista oppilasta ilmaisemaan katsomustaan ja kuuntelemaan muiden katsomuksellisia kannanottoja	<p>S2 Pohditaan esimerkiksi yhdenvertaisuuden, hyväksymisen, ymmärtämisen, tietämisen, uskomisen ja luulemisen merkityksiä. Harjoitellaan oman näkemyksen erittelyä ja perustelemista suhteessa eri kulttuureihin ja katsomuksiin.</p> <p>S3 Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa yhteiselämän vaatimuksiin.</p>	<p>Harjoitellaan tunnistamaan ja nimeämään joitakin kulttuuriin liittyviä ilmiöitä suomalaisesta, eurooppalaisesta ja maailman kulttuuriperinnöstä sisältäen esimerkkejä yhteisön tai yhteiskunnan kulttuurisesta moninaisuudesta.</p> <p>Pyritään tekemään yhteistyötä muiden katsomusaineiden ryhmien kanssa, jotta pystytään esim. haastattelemaan eri tavalla</p>	L2, L7

		<i>uskovia sekä kuulemaan heidän perustelujaan näkemyksilleen sekä elämäkatsomukselleen. Tätä voidaan toteuttaa myös omassa lähipiirissä. Esim. väittelyt</i>	
T10 rohkaista oppilasta toimimaan aloitteellisesti ja vastuullisesti omassa ympäristössään	S4 Tutkitaan erilaisia luontokäsityksiä, luonnon ja ihmisen tulevaisuutta sekä kestäväää kehitystä. Harjoitellaan omien näkemysten erittelyä ja perustelemista suhteessa maailmankuvaan ja kestäväään tulevaisuuteen.	<p><i>Tutkitaan erilaisia luontokäsityksiä, kuten animistinen, naturalistinen, uskonnollinen, panteistinen, antroposentrinen ja ekosentrinen luontokäsitys. Pohditaan myös luontokäsitystä eri kulttuureissa ja katsomuksissa. Lisäksi harjoitellaan erittelemään ja perustelemaan oppilaan omaa luontokäsitystä sekä suhdetta luontoon.</i></p> <p><i>Tarkastellaan vastuuta omasta ympäristöstä, tavaroiden tarpeellisuutta ja elinkaarta. Tästä voidaan tehdä projektityöskentely, joka sisältää toimintaa lähiympäristössä.</i></p> <p><i>Projektityöskentely voi sisältää toimintaa lähiympäristössä.</i></p>	L5, L6, L7